

KOMUNIKAT Z **BADAŃ**

ISSN 2353-5822

Nr 50/2019

Ułatwienia w głosowaniu – opinie i oczekiwania

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 23 stycznia 2019 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Ułatwienia w głosowaniu – opinie i oczekiwania

- » Polacy pozytywnie oceniają wprowadzanie do polskiego prawa wyborczego tzw. alternatywnych procedur głosowania, umożliwiających oddanie głosu poza lokalem wyborczym. Wskazują, że powinny być one adresowane przede wszystkim do osób w szczególnej sytuacji, które napotykają techniczne trudności uniemożliwiające dotarcie do lokali wyborczych.
-

- » W kwestii własnych preferencji, polscy wyborcy są tradycjonalistami – spośród różnych procedur najchętniej wybraliby możliwość oddania głosu w lokalu wyborczym (73%). Warto podkreślić, że również ankietowane osoby z niepełnosprawnościami i w zaawansowanym wieku wskazują głosowanie w lokalu wyborczym jako pierwszy, preferowany sposób udziału w wyborach. Zwraca to jednocześnie uwagę na ogromną rolę właściwego technicznego dostosowania lokali wyborczych do ich potrzeb.
-

- » Co piąta badana osoba z niepełnosprawnościami deklaruje, że zdarzało się, iż ze względu na niepełnosprawność lub ograniczoną sprawność, utrudniającą udział w wyborach, rezygnowała z głosowania.

Omawiane badanie¹ miało na celu określenie opinii wyborców i ich oczekiwań związanych z niektórymi ułatwieniami w głosowaniu oraz rozpoznanie ewentualnych koniecznych zmian w tym zakresie. W ogólnym zarysie nawiązuje ono do wcześniejszych badań, które zostały zrealizowane w lipcu 2011 roku² oraz w marcu 2014 roku³. Umożliwia to m.in. uchwycenie tendencji z kilku lat.

W badaniu dużą uwagę zwróciliśmy na opinie i oczekiwania wyborców niepełnosprawnych. Ogółem więcej niż co dziesiąty ankietowany zadeklarował, że ma orzeczenie o niepełnosprawności (przy czym większość jest niepełnosprawna w stopniu umiarkowanym lub znacznym) i/lub że ma ograniczoną sprawność, utrudniającą udział w wyborach.

POLACY O ALTERNATYWNYCH PROCEDURACH GŁOSOWANIA

Oceny alternatywnych procedur głosowania

Prawo wyborcze reguluje procedury głosowania, a więc zasady technicznej czynności oddawania głosu. Podstawowa, tradycyjna procedura udziału w głosowaniu w czasach nowożytnych polegała na udaniu się przez wyborcę osobiście do wskazanego lokalu wyborczego (miejsca głosowania) i oddaniu głosu. Rozważano jednak zasadność wprowadzenia innych sposobów oddawania głosu przez wyborców. Z czasem uznano za potrzebne i uzasadnione dopuszczenie procedur głosowania, w ramach których nie przewiduje się osobistego przybycia wyborcy do punktu wyborczego. Ich zasadniczą funkcją jest ułatwienie udziału w głosowaniu, a przez to m.in. wzmocnienie zasady powszechności wyborów. W literaturze przedmiotu techniki takie określane są mianem „alternatywnych” (wobec tradycyjnego, podstawowego trybu głosowania w lokalu wyborczym). W ustawodawstwie wyborczym różnych państw można wyróżnić cztery zasadnicze alternatywne procedury głosowania: głosowanie przez pełnomocnika, głosowanie korespondencyjne, głosowanie elektroniczne (zdalne, m.in. przez internet), a także przy wykorzystaniu tzw. mobilnej urny wyborczej.

¹ Badanie dla Rzecznika Praw Obywatelskich przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face to face) wspomaganym komputerowo w dniach od 29 listopada do 9 grudnia 2018 roku na liczącej 942 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Zob. komunikat CBOS „Polacy o ułatwieniach w głosowaniu”, lipiec 2011 (oprac. B. Roguska, J. Zbieranek).

³ Zob. komunikat CBOS „Ułatwienia w głosowaniu – wiedza, opinie i oczekiwania”, kwiecień 2014 (oprac. B. Roguska, J. Zbieranek).

Wszystkie te konstrukcje przewidują umożliwienie wyborcy oddania głosu bez konieczności udawania się przez niego osobiście do lokalu wyborczego.

W polskim prawie wyborczym funkcjonują obecnie dwie alternatywne wobec tradycyjnego sposobu oddawania głosu w lokalu wyborczym procedury głosowania⁴. Z głosowania korespondencyjnego mogą korzystać wyłącznie wyborcy niepełnosprawni (w stopniu umiarkowanym lub znacznym), natomiast z głosowania przez pełnomocnika – wyborcy niepełnosprawni (w stopniu umiarkowanym lub znacznym), ale także osoby, które ukończyły 75 lat.

Warto zauważyć, że alternatywne procedury głosowania w Polsce, wprowadzone jako istotne ułatwienie, po okresie dość szybkiego rozwoju i upowszechniania (np. od 2015 roku z głosowania korespondencyjnego mogli skorzystać wszyscy polscy wyborcy), przez część polityków zostały poddane krytyce i od 2018 roku w znaczący sposób ograniczone.

W omawianym badaniu postanowiliśmy, podobnie jak w 2011 i 2014 roku, zapytać Polaków o ich opinie i oczekiwania związane z alternatywnymi procedurami głosowania. Odpowiedzi pozwalają również na poznanie opinii dotyczących kręgu osób, które powinny z nich korzystać (w szczególności – czy procedury te powinny być adresowane do ogółu wyborców, czy tylko do określonych grup).

Wyniki badania potwierdzają wcześniejsze ustalenia, że polscy wyborcy pozytywnie odnoszą się do pomysłu stosowania w wyborach procedur głosowania innych niż osobiste głosowanie w lokalu wyborczym. Ankietowani najczęściej wskazują na możliwość głosowania elektronicznego (przez internet). Procedurę tę widzieliby w polskim prawie wyborczym łącznie 78% badanych, w tym 43% uważa, że powinna być ona adresowana do wszystkich wyborców, a 35% – że tylko do osób, które mają duże trudności z dotarciem do lokali wyborczych. Warto przy tym podkreślić, że jest to jedyna procedura, która w opinii dużej grupy ankietowanych powinna być kierowana do wszystkich wyborców (choć grupa ta zmniejsza się). Całkowicie przeciwnych wprowadzeniu takiej procedury jest 17% respondentów. Wyniki te są generalnie zbliżone do uzyskanych w badaniach przeprowadzonych w 2011 i 2014 roku.

Niejako tradycyjnie największymi zwolennikami procedury głosowania przez internet są osoby najmłodsze (18–24 lata) – łączne poparcie dla niej wynosi w tej grupie 86%. Większość z nich (54%) wskazuje przy tym, że powinna to być procedura dostępna dla wszystkich wyborców. Co ciekawe, niewiele mniej zwolenników głosowania elektronicznego jest wśród ankietowanych w przedziale 45–54 lata. W tej grupie jest też najmniej zadeklarowanych przeciwników głosowania przez internet.

⁴ W bardzo ograniczonym zakresie (np. w szpitalach) stosowana jest mobilna urna wyborcza (urna pomocnicza). O historii tego rozwiązania więcej: J. Zbieranek, *Alternatywne procedury głosowania w polskim prawie wyborczym – gwarancja zasady powszechności wyborów czy mechanizm zwiększania frekwencji wyborczej?* Warszawa 2013.

Procedurę głosowania przez pełnomocnika, jako element prawa wyborczego, popiera nieco mniej ankietowanych (74%) niż głosowanie elektroniczne. To jednak zauważalny wzrost – w 2014 zwolennikami tej procedury było 69% badanych. Większość respondentów (54%) głosowanie przez pełnomocnika uważa za mechanizm, który powinien być adresowany do grupy wyborców mających szczególnie duże problemy z dotarciem do lokali wyborczych (w takiej formule procedura ta została wprowadzona do polskiego prawa wyborczego i jest z powodzeniem stosowana już od 2010 roku). Mniejsza grupa – 20% badanych uważa, że możliwość głosowania przez pełnomocnika powinni mieć wszyscy wyborcy. Negatywnie o omawianym rozwiązaniu wypowiada się 21% ankietowanych. Zauważyć można w tej mierze wyraźną tendencję spadkową, biorąc pod uwagę 28% w 2011 i 25% w 2014 roku.

Należy podkreślić stopniowy wzrost poparcia procedury głosowania korespondencyjnego. Stosowanie jej w omawianym badaniu poparło łącznie 65% respondentów. W 2011 roku taką formę głosowania popierało tylko 46% ankietowanych, a w 2014 roku – już 61%. Większa część zwolenników głosowania korespondencyjnego uważa jednak, że powinno być ono dostępne tylko dla osób będących w szczególnej sytuacji, mających problemy z dotarciem do lokali wyborczych. Procedura głosowania korespondencyjnego budzi sprzeciw coraz mniejszej części badanych. W 2018 roku było to 29% respondentów (w 2014 roku – 32%, a w 2011 roku grupa przeciwników obejmowała prawie połowę ankietowanych – 46%).

Gorzej oceniona przez badanych została procedura, zgodnie z którą przedstawiciele komisji wyborczej udawaliby się do domu głosującego z przenośną urną wyborczą. Ankietowani są do niej najmniej przekonani. Stosowanie takiego rozwiązania popiera 63% spośród nich, ale warto podkreślić, że tylko 11% uważa, iż ta procedura powinna być dostępna dla wszystkich wyborców, a 52% – że tylko dla tych, którzy mają problemy z dotarciem do lokali wyborczych. Przeciwnicy takiego rozwiązania stanowią 33% respondentów. Należy podkreślić, że w tym zakresie wyniki badań przeprowadzonych w 2011 i 2014 roku były zbliżone.

RYS. 1. O każdej z przedstawionych form głosowania proszę powiedzieć, czy powinna być taka możliwość czy też nie?

■ Powinna być taka możliwość dla wszystkich

■ Powinna być taka możliwość, ale tylko dla osób, które mają trudności z dotarciem do lokalu wyborczego, np. ze względu na niepełnosprawność lub podeszły wiek

■ W ogóle nie powinno być takiej możliwości

■ Trudno powiedzieć

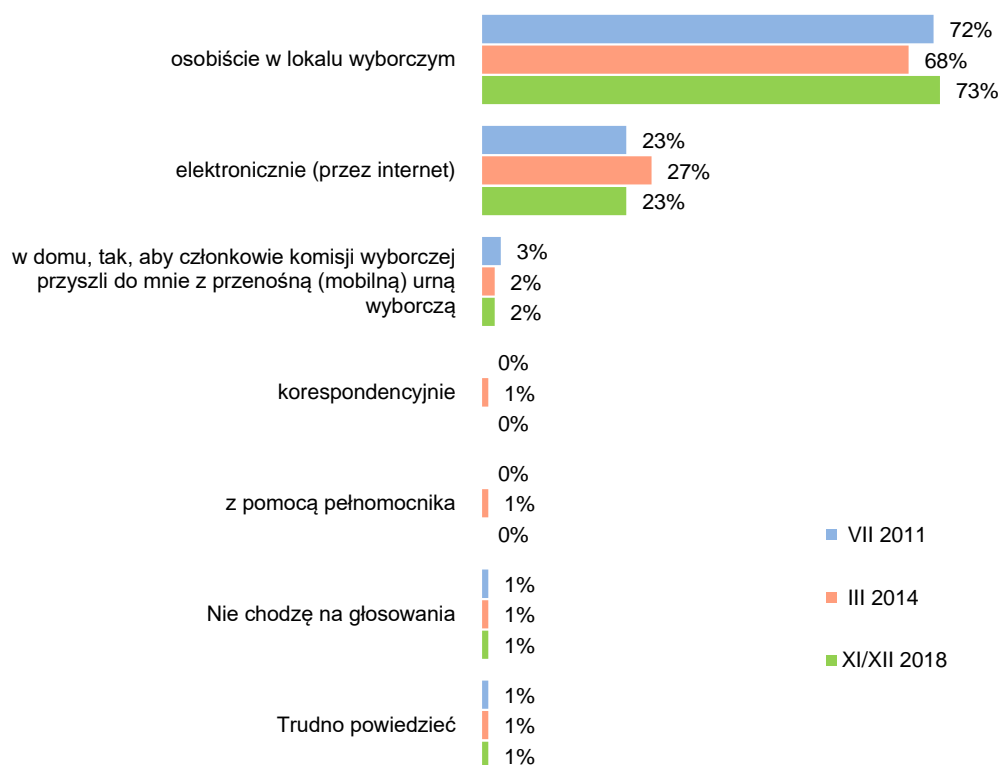
Preferencje dotyczące sposobu głosowania wśród potencjalnych wyborców

Przeprowadzone badanie potwierdziło wcześniejsze ustalenia, z których wynika, że polscy wyborcy – mimo zdecydowanie pozytywnych ocen przyznawanych alternatywnym procedurom głosowania – w kwestii preferowanej przez siebie procedury oddawania głosu wciąż są tradycjonalistami. Zdecydowana większość badanych (73%) wskazuje, że spośród wszystkich potencjalnych procedur głosowania preferuje osobiste udanie się do lokalu wyborczego. Podobny wynik (72%) uzyskaliśmy w badaniu przeprowadzonym w 2011 roku. Porównując rezultaty trzech badań można uznać, że spadek popularności głosowania w lokalu wyborczym zauważalny w badaniu w 2014 roku (do 68%) wydaje się być tylko czasowy.

Wskazanie jako głównej preferencji którejś z alternatywnych procedur głosowania jest znacznie rzadsze i dotyczy co czwartego badanego. Najpopularniejsze w tym zakresie jest głosowanie elektroniczne (przez internet), na które jako preferowaną (potencjalną – ponieważ nie jest stosowana w polskim prawie wyborczym) formę udziału w wyborach wskazało 23% badanych (w 2011 roku – również 23%, w 2014 – 27%). Inne procedury (m.in. głosowanie korespondencyjne i przez pełnomocnika) jako główną preferencję wybrali jedynie nieliczni respondenci.

CBOS

RYS. 2. Gdyby miał(a) Pan(i) wybór jak głosować, to wolał(a)by Pan(i) głosować:

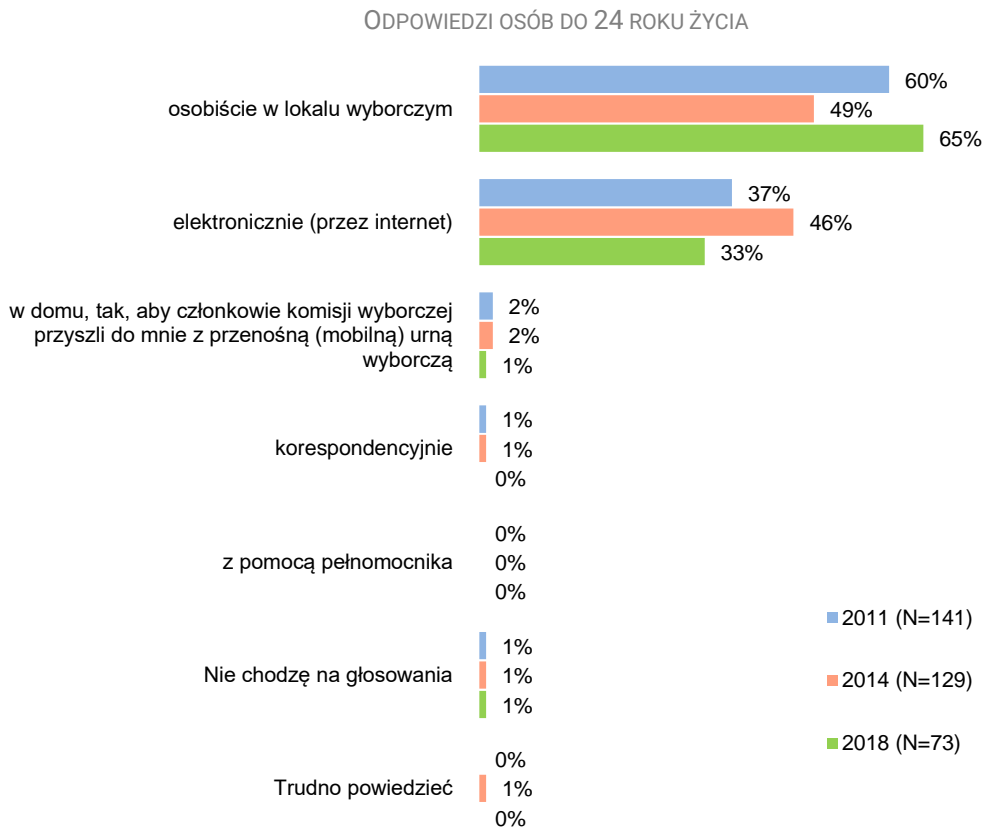
Głębsza analiza wyników wskazuje, że preferencje wśród najstarszych ankietowanych (w wieku od 65 lat) utrzymują się od badania w 2011 roku (również w 2014 roku) na zbliżonym poziomie – procedurę głosowania w lokalu wyborczym wybiera zdecydowana większość spośród nich (88%).

Dość duże zmiany zaszły w opiniach najmłodszych wyborców, w wieku od 18 do 24 lat. W 2014 roku młodzi ludzie wyraźnie rzadziej niż w 2011 roku wybierali głosowanie w lokalu wyborczym i po raz pierwszy tę (potencjalną) procedurę jako preferowaną wybrała mniejszość respondentów z tej kategorii wiekowej (49% wobec 60% w 2011 roku). W 2014 roku wzrosła jednocześnie popularność głosowania elektronicznego – wskazało na nie wówczas aż 46% ankietowanych z najmłodszej grupy (37%–40% trzy lata wcześniej). Badanie przeprowadzone w 2018 roku przyniosło w tym zakresie wyniki świadczące o wyraźnym odwróceniu tych tendencji. Blisko 65% najmłodszych badanych wskazało jako preferowane głosowanie w lokalu wyborczym, a jedynie 33% – głosowanie elektroniczne.

Można jednocześnie zauważyć, że w 2018 roku utrzymała się generalna tendencja: im starsi badani, tym mniejsze odsetki wskazań na procedurę głosowania elektronicznego (przy czym w grupach wiekowych 18–24, 25–34 i 35–44 utrzymują się one na zbliżonym poziomie – ok. 33%–35%, by w kolejnych grupach wyraźnie spadać, osiągając niespełna 5% wśród wyborców od 65 roku życia).

CBOS

RYS. 3. Gdyby miał(a) Pan(i) wybór, jak głosować, to wolał(a)by Pan(i) głosować:

PROBLEMATYKA GŁOSOWANIA WYBORCÓW Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

Warto podkreślić, że zdecydowana większość badanych wyborców niepełnosprawnych deklarowała zamiar oddania głosu w sposób tradycyjny – 77% osób z niepełnosprawnościami (mających orzeczenie o niepełnosprawności lub problemy ze sprawnością utrudniające udział w głosowaniu) wskazywało głosowanie osobiste w lokalu wyborczym jako preferowany przez nie sposób oddania głosu. Jest to tendencja stała. Dla porównania – w 2014 roku preferencję taką deklarowało blisko 75% wyborców z niepełnosprawnościami.

Już od lat formułuje się więc wniosek, że alternatywne procedury głosowania uznawane są przez osoby z niepełnosprawnościami za mechanizmy niewątpliwie ważne i pożądane, ale rozważane i stosowane raczej w obliczu konieczności (w sytuacjach awaryjnych)⁵, gdy głosowanie w lokalu wyborczym nie jest możliwe.

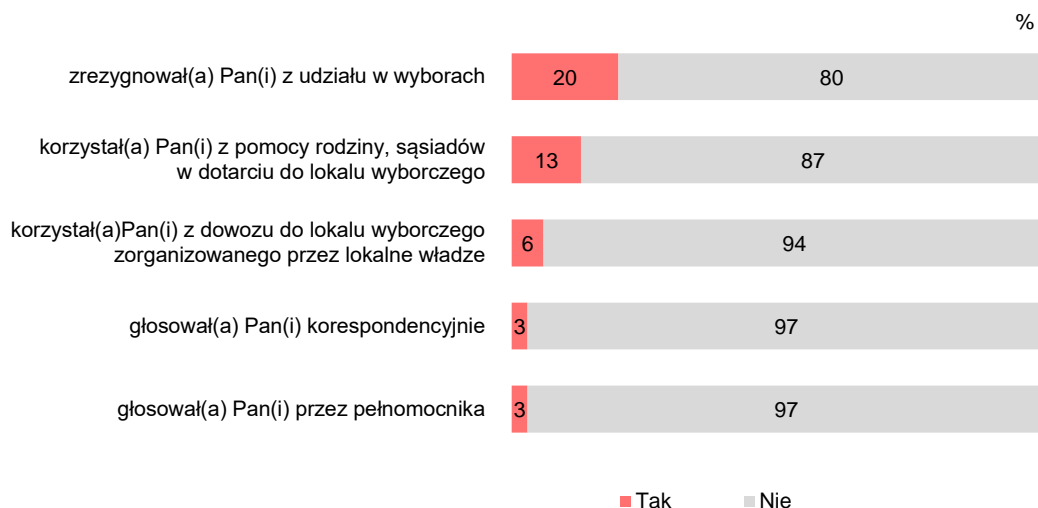
Podobnie jak w poprzednim badaniu, chcieliśmy sprawdzić również, w jakim stopniu niepełnosprawność stanowi bezpośrednią przeszkodę w oddaniu głosu (a tym samym utrudnienie w realizacji praw obywatelskich). Zapytaliśmy osoby, które mają orzeczenie o niepełnosprawności lub problemy ze sprawnością fizyczną, o ich doświadczenia związane z udziałem w wyborach. Okazuje się, że w przeszłości nierzadko korzystały one z pomocy innych w dotarciu do lokalu wyborczego – na ogół rodziny, znajomych lub sąsiadów. Relatywnie niewielka grupa spośród badanych osób z niepełnosprawnościami korzystała dotychczas z udogodnień przewidzianych przez Kodeks wyborczy, m.in. z możliwości głosowania korespondencyjnego lub głosowania przez pełnomocnika. Małe zainteresowanie nowymi sposobami głosowania może wynikać z różnych przyczyn, np. z braku wiedzy o istnieniu tych ułatwień i z nieznajomości procedur umożliwiających korzystanie z nich (na co bardzo dobitnie wskazywały wcześniejsze wyniki badań), ale także z prawnych ograniczeń w ich stosowaniu.

Co piąta osoba z niepełnosprawnościami deklaruje, że zdarzało się, iż ze względu na niepełnosprawność lub ograniczoną sprawność, utrudniającą udział w wyborach, po prostu zrezygnowała z głosowania. W przypadku sporej części wyborców z niepełnosprawnościami skorzystanie z prawa wyborczego – mimo ułatwień przewidzianych przez ustawodawcę – nadal stanowi więc realną trudność.

⁵ Szerzej: J. Zbieranek (red.), *Gwarancje korzystania z czynnego prawa wyborczego przez osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami. Analiza i zalecenia*, Raport RPO, Warszawa 2012.

RYS. 4. Czy w ubiegłych latach zdarzyło się, że ze względu na niepełnosprawność lub ograniczoną sprawność, utrudniającą udział w wyborach:

ODPOWIEDZI OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI (MAJĄCYCH ORZECZENIE O NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI LUB MAJĄCYCH PROBLEMY ZE SPRAWNOŚCIĄ UTRUDNIAJĄCE UDZIAŁ W GŁOSOWANIU) N=143

Spośród badanych osób z niepełnosprawnościami 6% zadeklarowało, że w ubiegłych latach korzystało z dowozu do lokalu wyborczego zorganizowanego przez lokalne władze. Warto przytoczyć jednak wyniki badań przeprowadzonych w 2014 roku⁶, które wskazały, że potrzeby w tym zakresie są znacznie większe – skorzystaniem z możliwości bezpłatnego dowozu zainteresowanych było bowiem aż 16% osób niepełnosprawnych.

Badanie dotyczące opinii i oczekiwań wyborców wobec ułatwień w głosowaniu pozwala na sformułowanie kilku wniosków.

Polacy pozytywnie oceniają wprowadzanie do polskiego prawa wyborczego alternatywnych procedur głosowania, umożliwiających oddanie głosu poza lokalem wyborczym. Co jednak ważne, uważają, że powinny one być adresowane przede wszystkim do osób w szczególnej sytuacji, które napotykały techniczne trudności w dotarciu do lokali wyborczych. Tendencje te wydają się stałe na przestrzeni ubiegłych lat (badania z 2011, 2014 i 2018 roku).

⁶ Zob. komunikat CBOS „Ułatwienia w głosowaniu – wiedza, opinie i oczekiwania”, kwiecień 2014 (oprac. B. Roguska, J. Zbieranek).

Natomiast w kwestii własnych preferencji wyborcy okazują się zdecydowanie tradycjonalistami – spośród różnych procedur najchętniej wskazują jako preferowaną możliwość oddania głosu w lokalu wyborczym. Pogląd ten wydaje się być utrwalony, a zachwyt najmłodszych wyborców głosowaniem elektronicznym (przez internet), odnotowany w badaniu 2014 roku, wydaje się być tylko czasowy.

Warto przy tym podkreślić, że ankietowani z niepełnosprawnościami i w zaawansowanym wieku konsekwentnie i zdecydowanie wskazują głosowanie w lokalu wyborczym jako preferowany przez nich sposób udziału w wyborach. Zwraca to uwagę m.in. na ogromną rolę właściwego dostosowania lokali wyborczych do ich potrzeb, z czym, jak pokazują wyniki kolejnych kontroli – m.in. Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, jest jednak w praktyce różnie⁷. Duże znaczenie ma także procedura dowozu wyborców niepełnosprawnych do lokali wyborczych, organizowana przez władze gmin. Badania pokazują, że oczekiwania wyborców w tym zakresie zdecydowanie przekraczają dotychczasowe działania. Procedury alternatywne są natomiast traktowane przez wyborców z niepełnosprawnościami jako ważny mechanizm, stosowany jednak tylko w razie konieczności, gdy – np. z powodu trudności w poruszaniu się – udanie się do lokalu wyborczego jest bardzo trudne albo wręcz niemożliwe.

Bardzo niepokojący jest relatywnie wysoki (utrzymujący się od lat) odsetek wyborców, którzy ze względu na niepełnosprawność lub ograniczoną sprawność musieli zrezygnować z udziału w wyborach. Wyraźnie wskazuje to na konieczność podejmowania dalszych działań zmierzających do poszerzenia i udoskonalenia ułatwień w głosowaniu.

Opracował

Jarosław Zbieranek

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

⁷ Najnowsze ustalenia w tym zakresie zostały przedstawione w: *Dostosowanie lokali obwodowych komisji wyborczych do potrzeb wyborców z niepełnosprawnościami. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z wyborów samorządowych 2018 roku*, Warszawa 2019.

TABELA 1

		Prawo wyborcze dopuszcza niekiedy głosowanie nie tylko osobiście w lokalu wyborczym, ale także w inny sposób. Czy powinna być taka możliwość czy też nie? Głosowanie elektroniczne (przez internet)				Liczba osób
		Powinna być taka możliwość dla wszystkich	Powinna być taka możliwość, ale tylko dla osób, które mają trudności z dotarciem do lokalu wyborczego, np. ze względu na niepełnosprawność lub podeszły wiek	W ogóle nie powinno być takiej możliwości	Trudno powiedzieć	
Ogółem		43	35	17	5	940
Płeć	Mężczyźni	45	34	16	4	443
	Kobiety	41	36	18	5	497
Wiek	18–24 lata	54	32	14		73
	25–34	51	29	17	4	183
	35–44	50	29	18	2	176
	45–54	51	35	13	2	142
	55–64	35	45	16	4	170
	65 lat i więcej	27	38	23	12	197
Miejsce zamieszkania	Wieś	37	37	22	4	374
	Miasto do 19 999	41	35	18	6	131
	20 000 – 99 999	45	35	16	4	208
	100 000 – 499 999	51	34	12	2	147
	500 000 i więcej mieszk.	58	28	6	8	80
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	33	34	23	10	172
	Zasadnicze zawodowe	36	44	15	5	230
	Średnie	42	37	18	2	287
	Wyższe	58	26	14	3	252
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	63	22	12	4	106
	Średni personel, technicy	52	32	16		43
	Pracownicy adm.-biurowi	54	23	21	2	64
	Pracownicy usług	42	35	22		48
	Robotnicy wykwalifikowani	37	41	19	3	111
	Robotnicy niewykwalifik.	26	59	14		38
	Rolnicy	50	31	17	1	42
	Pracujący na własny rach.	44	36	14	6	51
	Bezrobotni	51	34	8	7	22
	Emeryci	29	40	21	10	226
	Renciści	39	41	16	4	46
	Uczniowie i studenci	49	36	12	3	49
	Gospodynie domowe i inni	52	29	15	4	92
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	50	30	15	4	117
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	53	31	15		95
	sekt. prywat. poza rolnict.	42	36	19	2	252
	prywatnym gosp. rolnym	48	38	12	1	41
Dochody na jedną osobę	Do 899 zł	45	37	13	5	131
	Od 900 zł do 1299 zł	36	38	21	5	138
	Od 1300 zł do 1799 zł	39	41	16	3	138
	Od 1800 zł do 2499 zł	38	43	15	5	129
	2500 zł i więcej	56	30	14	0	142
Ocena własnych war. mater.	Złe	39	24	21	15	60
	Średnie	38	38	19	5	272
	Dobre	46	35	16	3	608
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	32	37	20	11	53
	Raz w tygodniu	37	40	18	5	393
	1–2 razy w miesiącu	53	30	15	1	156
	Kilka razy w roku	47	34	17	3	239
	W ogóle nie uczestniczy	47	26	16	11	95
Poglądy polityczne	Lewica	47	31	20	2	171
	Centrum	43	37	17	3	255
	Prawica	39	38	18	5	299
	Trudno powiedzieć	45	34	13	8	206

TABELA 2

		Prawo wyborcze dopuszcza niekiedy głosowanie nie tylko osobiście w lokalu wyborczym, ale także w inny sposób. Czy powinna być taka możliwość czy też nie?				Liczba osób
		Głosowanie korespondencyjne				
		Powinna być taka możliwość dla wszystkich	Powinna być taka możliwość, ale tylko dla osób, które mają trudności z dotarciem do lokalu wyborczego, np. ze względu na niepełnosprawność lub podeszły wiek	W ogóle nie powinno być takiej możliwości	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		27	38	29	6	940
Płeć	Mężczyźni	32	36	27	5	443
	Kobiety	22	39	31	8	497
Wiek	18–24 lata	35	36	25	4	73
	25–34	33	36	26	5	183
	35–44	32	32	34	3	176
	45–54	26	42	24	7	142
	55–64	19	46	28	7	170
	65 lat i więcej	20	37	32	11	197
Miejsce zamieszkania	Wieś	20	39	33	8	374
	Miasto do 19 999	27	34	33	6	131
	20 000 – 99 999	29	39	28	4	208
	100 000 – 499 999	34	42	20	5	147
	500 000 i więcej mieszk.	40	30	20	9	80
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	19	36	30	16	172
	Zasadnicze zawodowe	20	41	34	6	230
	Średnie	27	40	30	3	287
	Wyższe	39	34	22	4	252
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	39	34	25	2	106
	Średni personel, technicy	26	47	24	4	43
	Pracownicy adm.-biurowi	40	33	25	2	64
	Pracownicy usług	29	34	37		48
	Robotnicy wykwalifikowani	27	34	36	3	111
	Robotnicy niewykwalifik.	17	58	22	4	38
	Rolnicy	19	44	27	9	42
	Pracujący na własny rach.	26	45	20	9	51
	Bezrobotni	40	23	33	4	22
	Emeryci	18	41	30	11	226
	Renciści	19	32	33	16	46
	Uczniowie i studenci	28	41	26	5	49
	Gospodynie domowe i inni	30	31	31	8	92
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	31	34	30	5	117
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	37	30	33		95
	sekt. pryw. poza rolnict.	28	43	26	4	252
	prywatnym gosp. rolnym	22	52	21	6	41
Dochody na jedną osobę	Do 899 zł	27	39	26	7	131
	Od 900 zł do 1299 zł	19	36	37	7	138
	Od 1300 zł do 1799 zł	28	38	30	3	138
	Od 1800 zł do 2499 zł	20	53	25	2	129
	2500 zł i więcej	41	36	21	1	142
Ocena własnych war. mater.	Złe	34	23	26	17	60
	Średnie	21	40	30	8	272
	Dobre	28	38	29	5	608
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	14	44	30	13	53
	Raz w tygodniu	23	40	30	7	393
	1–2 razy w miesiącu	34	35	27	4	156
	Kilka razy w roku	27	38	29	6	239
	W ogóle nie uczestniczy	40	30	26	4	95
Poglądy polityczne	Lewica	29	35	30	6	171
	Centrum	27	39	30	4	255
	Prawica	25	40	28	7	299
	Trudno powiedzieć	27	35	28	10	206

TABELA 3

		Prawo wyborcze dopuszcza niekiedy głosowanie nie tylko osobiście w lokalu wyborczym, ale także w inny sposób. Czy powinna być taka możliwość czy też nie?				Liczba osób
		Głosowanie z pomocą pełnomocnika				
		Powinna być taka możliwość dla wszystkich	Powinna być taka możliwość, ale tylko dla osób, które mają trudności z dotarciem do lokalu wyborczego, np. ze względu na niepełnosprawność lub podeszły wiek	W ogóle nie powinno być takiej możliwości	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		20	54	21	5	939
Płeć	Mężczyźni	22	53	21	4	442
	Kobiety	18	55	21	5	497
Wiek	18–24 lata	24	55	19	2	73
	25–34	19	63	16	2	183
	35–44	25	44	28	3	176
	45–54	24	56	16	4	142
	55–64	15	59	21	5	170
	65 lat i więcej	16	48	26	10	197
Miejsce zamieszkania	Wieś	17	56	22	5	373
	Miasto do 19 999	17	49	27	7	131
	20 000 – 99 999	21	57	21	2	208
	100 000 – 499 999	21	61	15	3	147
	500 000 i więcej miesz.	36	31	24	10	80
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	17	52	21	10	172
	Zasadnicze zawodowe	16	54	24	6	230
	Średnie	22	56	20	2	286
	Wyższe	24	53	20	3	252
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	25	53	20	2	106
	Średni personel, technicy	17	57	24	2	43
	Pracownicy adm.-biurowi	30	43	26	2	64
	Pracownicy usług	22	49	28	1	48
	Robotnicy wykwalifikowani	13	64	20	3	111
	Robotnicy niewykwalifik.	9	74	17		37
	Rolnicy	24	59	14	4	42
	Pracujący na własny rach.	28	47	19	5	51
	Bezrobotni	35	41	17	7	22
	Emeryci	14	49	26	11	226
	Renciści	23	50	25	2	46
	Uczniowie i studenci	24	59	12	4	49
	Gospodynie domowe i inni	19	59	16	5	92
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	22	53	22	2	117
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	25	54	21	1	95
	sekt. pryw. poza rolnict.	18	58	21	3	251
	prywatnym gosp. rolnym	29	62	6	4	41
Dochody na jedną osobę	Do 899 zł	19	58	18	5	131
	Od 900 zł do 1299 zł	13	59	21	6	138
	Od 1300 zł do 1799 zł	18	57	22	3	138
	Od 1800 zł do 2499 zł	14	63	20	3	129
	2500 zł i więcej	29	54	15	3	141
Ocena własnych war. mater.	Złe	30	33	22	15	60
	Średnie	19	52	23	6	272
	Dobre	19	57	21	3	607
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	14	48	24	14	53
	Raz w tygodniu	16	60	20	4	393
	1–2 razy w miesiącu	26	46	25	4	156
	Kilka razy w roku	20	57	20	3	239
	W ogóle nie uczestniczy	30	39	21	10	94
Poglądy polityczne	Lewica	21	54	23	2	171
	Centrum	20	53	25	3	254
	Prawica	19	58	19	5	299
	Trudno powiedzieć	19	52	19	9	206

TABELA 4

		Prawo wyborcze dopuszcza niekiedy głosowanie nie tylko osobiście w lokalu wyborczym, ale także w inny sposób. Czy powinna być taka możliwość czy też nie? Głosowanie w domu – członkowie komisji wyborczej przychodzą z przenośną (mobilną) urną wyborczą				Liczba osób
		Powinna być taka możliwość dla wszystkich	Powinna być taka możliwość, ale tylko dla osób, które mają trudności z dotarciem do lokalu wyborczego, np. ze względu na niepełnosprawność lub podeszły wiek	W ogóle nie powinno być takiej możliwości	Trudno powiedzieć	
Ogółem		11	52	33	4	940
Płeć	Mężczyźni	13	51	33	3	443
	Kobiety	11	53	32	4	497
Wiek	18–24 lata	18	48	31	3	73
	25–34	12	57	28	3	183
	35–44	13	45	40	2	176
	45–54	9	51	36	4	142
	55–64	9	56	31	4	170
	65 lat i więcej	12	52	31	5	197
Miejsce zamieszkania	Wieś	11	53	31	5	374
	Miasto do 19 999	11	50	35	3	131
	20 000 – 99 999	11	49	37	2	208
	100 000 – 499 999	9	56	32	2	147
	500 000 i więcej mieszk.	19	51	26	5	80
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	15	50	28	7	172
	Zasadnicze zawodowe	13	52	31	4	230
	Średnie	10	50	38	2	287
	Wyższe	9	56	33	2	252
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	13	53	33	1	106
	Średni personel, technicy	9	48	41	2	43
	Pracownicy adm.-biurowi	9	45	44	2	64
	Pracownicy usług	16	41	41	2	48
	Robotnicy wykwalifikowani	9	57	30	3	111
	Robotnicy niewykwalifik.	5	67	28		38
	Rolnicy	13	46	33	7	42
	Pracujący na własny rach.	8	57	27	7	51
	Bezrobotni	32	48	20		22
	Emeryci	9	53	33	6	226
	Renciści	15	44	33	8	46
	Uczniowie i studenci	20	48	24	7	49
	Gospodynie domowe i inni	13	55	32		92
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	9	52	36	3	117
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	15	52	32	1	95
	sekt. pryw. poza rolnict.	9	54	35	3	252
	prywatnym gosp. rolnym	16	52	25	7	41
Dochody na jedną osobę	Do 899 zł	16	53	29	2	131
	Od 900 zł do 1299 zł	8	52	37	3	138
	Od 1300 zł do 1799 zł	10	61	30		138
	Od 1800 zł do 2499 zł	7	55	35	3	129
	2500 zł i więcej	13	54	33	1	142
Ocena własnych war. mater.	Złe	28	32	33	7	60
	Średnie	12	53	31	3	272
	Dobre	10	53	33	4	608
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	12	46	34	8	53
	Raz w tygodniu	10	53	33	4	393
	1–2 razy w miesiącu	15	48	35	3	156
	Kilka razy w roku	7	56	33	4	239
	W ogóle nie uczestniczy	24	47	28	1	95
Poglądy polityczne	Lewica	14	60	24	2	171
	Centrum	10	47	40	3	255
	Prawica	11	51	35	3	299
	Trudno powiedzieć	12	55	28	6	206

TABELA 5

		Gdyby miał(a) Pan(i) wybór, jak głosować, to wolał(a)by Pan(i) głosować:							Liczba osób
		osobiście w lokalu wyborczym	elektronicznie (przez internet)	korrespondencyjnie	z pomocą pełnomocnika	w domu, tak, aby członkowie komisji wyborczej przyszli do mnie z przenośną (mobilną) urną wyborczą	Nie chodzę na głosowania	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	%	%	
Ogółem		73	23	0	0	2	1	1	941
Płeć	Mężczyźni	75	22	0		2	0	0	443
	Kobiety	72	24	0	0	2	1	1	498
Wiek	18–24 lata	65	33	0	0	1	1		73
	25–34	64	35		1	1			183
	35–44	64	34	1		0	1	1	177
	45–54	73	26	1					142
	55–64	79	15			4	1	1	170
	65 lat i więcej	88	5	1	0	4	2	1	197
Miejsce zamieszkania	Wieś	79	19	0		1	0	0	374
	Miasto do 19 999	77	17		1	2	2	1	131
	20 000 – 99 999	77	20		1	2			208
	100 000 – 499 999	56	39			2	2	1	147
	500 000 i więcej mieszk.	60	32	3		4		1	81
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	82	11	1	0	4	0	1	172
	Zasadnicze zawodowe	85	11			1	2	1	230
	Średnie	76	20	1	0	2	1		287
	Wyższe	52	47			1		0	253
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	45	53	1				1	107
	Średni personel, technicy	78	22						43
	Pracownicy adm.-biurowi	59	41						64
	Pracownicy usług	70	26					4	48
	Robotnicy wykwalifikowani	79	19			1	2		111
	Robotnicy niewykwalifik.	81	19						38
	Rolnicy	75	22	2					42
	Pracujący na własny rach.	69	27		3		1		51
	Bezrobotni	72	25			3			22
	Emeryci	89	4	1	0	4	1	1	226
	Renciści	84	10			4	2		46
	Uczniowie i studenci	58	40			2			49
	Gospodynie domowe i inni	69	27			4			92
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	58	38	1		2		1	118
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	60	38		1			1	95
	sekt. prywat. poza rolnict.	72	26				1	0	252
	prywatnym gosp. rolnym	71	26	2					41
Dochody na jedną osobę	Do 899 zł	75	23			2			131
	Od 900 zł do 1299 zł	75	16			5	3	1	138
	Od 1300 zł do 1799 zł	84	12	1	1	2	1	1	138
	Od 1800 zł do 2499 zł	72	26				1	1	129
	2500 zł i więcej	62	36		1	1			142
Ocena własnych war. mater.	Złe	71	14			14	1		60
	Średnie	78	17	1	0	2	1	1	273
	Dobre	71	27	0	0	1	0	0	608
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	80	14	2		2	2		53
	Raz w tygodniu	80	17	0	1	1	0	0	393
	1–2 razy w miesiącu	71	26	1		1	1		156
	Kilka razy w roku	68	28			2	1	1	239
	W ogóle nie uczestniczy	56	39			3	1		95
Poglądy polityczne	Lewica	65	31			4			171
	Centrum	72	25	0	1	1	0	0	256
	Prawica	82	16		0	1		0	299
	Trudno powiedzieć	70	24	1		2	2	1	206